

ВЛИЯНИЕ НА КУЛТУРНИТЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАД ЗНАНИЕТО И ОБРАЗОВАНИЕТО В СЪВРЕМЕННОТО БЪЛГАРСКО ОБЩЕСТВО

Петко Стефанов Димов

Целта на авторите е да се опитат да дефинират културните характеристики и ценностната система на съвременното българско общество, които оказват влияние върху неговото развитие и националната сигурност.

Парите за образование и култура са неделима част от бойния потенциал. В статия във в. „Труд“ от 19 октомври 2010 г. генерал Михов казва: „България не може да се брани от некултурни хора, защото те не са готови да умрат за нея“. Образованието освен да обучава трябва и да възпитава. От това зависи каква държава ще имаме занапред.

Известно е, че културата се определя от историческото развитие. Имали сме велика история, а днес? Ако в Европейския съюз великото се измерва с дрънченето на пари, България е държава на великия дух. Както казва Бай Ганьо: „Европейци сме, но не чак дотам“. Историята е традиция, живеем в настоящето, а възможността да забогатеем е в бъдещето. Дали ще успеем?

Втори сме по интелигентност в света, а е доказано, че тя корелира с брутният вътрешен продукт. Поне е така в западните държави. Джефри Сакс казва за нас: „Никъде другаде не съм виждал толкова много интелект и толкова много бедност на едно място“. А като сме толкова умни защо не сме богати? Известно е, че един инвеститор при равни икономически условия ще гледа съвместимостта на социалните ценности на дадения човешки фактор, а нашите хич не съвпадат с англосаксонските. Ако перифразираме Хофстеде, че хората са хардуер, а културата и възпитанието – софтуер, следва, че на нас, българите, софтуерът ни е обременен с мъдрости от миналото. Бъгнал се е някъде по пътя на 13-вековната ни история.

Българите дълго са селска нация, през петвековното турско робство техният кръгозор стига до края на семейството или нивата. Малкият свят ражда и малки идеи. Селякът яде и пие с широко безгрижно сърце, защото

е близо до земята и си има всичко, от което се нуждае. През Възраждането кръгзорът се увеличава и започва да желае свободата, но някак без „да стане зян” сламата или добитъкът, а и без кръв, ако може. И така вместо да предизвикаме уважението на света като борци, предизвикахме съжалението му като жертви. След Освобождението се налага да се борим не само с освободителя, а и с нашата си буржоазия. По-силният граби земята на другия, защото мисли, че светът ще продължи да живее, както са живели и техните отци. България става страна на дребния шмекер, а безличието – национален стил. През комунизма една от фундаменталните черти на икономическата ни култура е натуралното самозадоволяване. Това е културата на буркана, период на парадоксални успехи: първи парадокс – всички са заети, но никой не работи; втори парадокс – никой не работи, но плановете се изпълняват; трети парадокс – плановете са изпълнени, а магазините – празни; четвърти парадокс – магазините празни, а хладилниците – пълни; пети парадокс – хората живеят добре, а говорят против властта; шести парадокс – уж са против, а на избори 99 % гласуват „за”.

Ние, българите, сме уникален прецедент в историята на света. Успяхме да направим буржоазна революция без буржоазия, пролетарска революция без пролетариат и пазарна икономика без средна класа. Смяната на политическата система не оправи нещата, както си мислихме, понеже обичаме сигурността се опитахме да направим социална държава по немски модел, а не си дадохме сметка, че за това са необходими години еволюционно развитие. Не създадохме нова култура, а модифицирахме старата – на оцеляване в робство. Ние сме свободни, но не и освободени. Не е страшна липсата на свобода, страшно е умирането на волята за свобода!!!

Ние, българите, непрекъснато се люшкаме между две крайности. От една страна, подценяваме себе си, а от друга, компенсираме ниската си самооценка с приписване на свръхкачества, велики открития и история. Сами си разказваме за българите в казана на ада. Един българин струва повече от трима японци, но трима българи и колкото един японец не струват. Един французин е само французин, един немец също си е само немец, но един българин е индивид, сила, цяла вселена.

Трима французи – нация, трима немци – армия, а трима българи най-много да направят четири партии.

Ние, българите, имаме външна локализация на контрола като възглед за света. Вярваме, че причина за сегашното ни състояние са късметът и висшите сили, но те не са под наш контрол за разлика от англосаксонците, които са с вътрешна локализация и вярват, че всичко зависи от тях и променят света.

Ние, българите, мислим, че сме индивидуалисти, а сме просто селски хитреци. Ако има индивидуалисти, защо нямаме личности и

лидери? Защото всеки иска да се скрие в обществото и да не носи отговорност: защото ни е страх от провал и не обичаме риска. Още от робството поради ограничените ресурси обществото ни налага конформизъм, лоялност в зависимост от възрастта и йерархията. Гледаме с подозрение и вярваме, че материалните блага са ограничени, слушаме възрастните, опитваме се да надхитрим системата. Не вярваме в принципите, а в надлъгването с тях. Българинът се възприема като човек, който не се управлява от ценности, обратно, той управлява ценностите.

Дори има нетърпимост към хора, дръзнали да се отличат с нещо. Преклонена главица сабя не я сече.

Ние, българите, имаме една основна цел да оцелеем. Затова не обичаме самоизразяването и имаме краткосрочна ориентация, за разлика от източните култури. Мислим, че единственият начин да спечелим е, ако другият загуби. Предпочитаме да вземем от другите най-често чрез държавата и затова всички искаме държавна работа. Нямаме пазарно мислене и не обичаме да рискуваме. Основна ценност ни е сигурността.

Ние, българите, имаме потребност от „силна ръка“, защото в България има голямо властово разстояние, за което се изискват послушание и подчинение. Българинът изпитва респект от човек, намиращ се по-високо в йерархията, и с лекота прехвърля отговорността максимално нагоре, но в душата си мразим хората с власт. Робуваме на авторитета, а тайничко се мислим за по-горе от него.

Обичаме да даваме акъл и да командваме, особено на маса. Подчиняваме се външно и се съобразяваме със силния, а вътрешно имаме своя преценка за властта, свой бунт, дори ненавист. Едно говорим, друго мислим и трето вършим.

Ние, българите, се страхуваме от бъдещето, а предпочитаме да поддържаме статуквото или да избягаме в миналото. Поради това сме с високо равнище на тревожност, затова избягваме конфликтите. Не владеем културата на състезанието и диалога, а ни е присъща културата на противопоставянето. Когато не постижението, а старанието е ценност, за да сме по сигурни, са необходими много закони и правила – за всичко. Да ни защитават от по-силния, но ако може да не ги спазваме.

Няма друг народ, който да кове толкова много закони и толкова малко да ги спазва.

Ние, българите, сме състрадателни, но не обичаме различните. Затова имаме ниска толерантност към успеха на съседа. „Не сакам да съм добре, а на Вуте да му е зле“. Ако имаме нещо ценно, го крием, за да не ни го вземат. Не говорим за успехите си, за да не си навлечем завистта на другия.

Ние, българите, трудно създаваме организации, защото нямаме доверие на никого. Всички длъжностни лица вземат подкупи. Дали вземат, или не, но обществото смята, че го правят. Ако някой иска да е лидер, ние

мислим, че има материален интерес, ако съвпада с нашия краткосрочен интерес, гласуваме за него. Не осъзнаваме, че в дългосрочен план може да не е добре. Оценяваме благата на обществото, доколкото и ние бихме получили от тях. Не вярваме на обещания, а използваме

победилата партия за услуги. Всяко ново правителство дава служби и уволнява противници. След изборите заключаваме, че те забогатяват за наша сметка, нямат намерение да спазят обещанията си и гласуваме наказателно. Въпреки желанието ни да продадем гласовете си, партийните функционери се продават на този, който предложи най-много.

Ние, българите, сме трудолюбиви, доколкото да задоволяваме елементарните си потребности. От работа богат не се става, а гърбат. Работим, без да изпитваме удоволствие от работата. Не проявяваме самоинициатива, затова най-добри резултати постигаме с авторитарен лидер. Предпочитаме с еднократен удар да забогатеем, защото нямаме абстрактно мислене, а всичко ни е предметено. По добре врабче в ръката, отколкото орел в небето.

Ние, българите, сме шампиони по недоволство и песимизъм, негативни и носталгични. При

Тато беше по-добре! Често сме мудни и пасивни – „Гледай си рахатлъка”, комплексирани и мнителни. Имаме ниско самочувствие и затова се оправдаваме с бедността. Сиромаш човек жив дявол.

Ние, българите, се давим на края на Дунава, защото не вярваме, че можем да успеем и се задоволяваме с малко. Вършим нещата как да е, колкото да отбием номера, защото не се уважаваме сами. Като се знам какъв съм инженер, как да отида на доктор?

Ние, българите, най-много от всичко мразим богатите. Не можем да селектираме елит, защото предпочитаме някой по-посредствен от нас да се издигне, за да го одумваме.

Всички знаем, че една от основните ценности на българина е образованието. Отделяме от залька си, за да пратим децата в добро училище. Защо обаче тези, които получават така скъпо образование, са толкова неефективни в живота? Вероятно защото имаме за цел вземане на диплома, а не на знания. Реформираме всяка година какво да учим в училище, а не как да го учим. Повечето училища избират количеството пред качеството, или да знаеш какво, но да не знаеш как. Във висшите училища се налага широкото образование, където нивото се определя от тройкаджии, които постепенно достигат способните и ги изпреварват. Първите натискат газта, а вторите – спирачки, и се учат на мързел и безделие. Семплиите и посредствените наваксват с повече труд и по-късно именно те се превръщат в лидери. Както казват германците, „У нас от 10 деца се ражда едно умно и като

порасне, става началник, а у вас от 10 деца 9 са умни и си избират тъпия за началник”. Тогава как да променим нещата?

Образователната система трябва да развива силните страни на децата, а не да компенсира

слабостите им. Трябва учебният процес да бъде центриран около ученика, а не около преподавателя. При нас това е точно обратно, свободомислието и инициативата се изхвърлят още с прекрачване прага на училището. От учениците се иска да изучават абсолютната истина от учебника на учителя, а не да провеждат дебат или да виждат алтернативи за развитие. От преподавателите се иска да дават отговори на всички въпроси. Затова вместо да обясняват с прости думи те се стремят да използват неразбираем академичен език, за да предизвикат по-голям респект. Несъгласието с академични въпроси се смята за липса на уважение и лоялност.

Много често пишат слаби оценки заради дисциплината. Учението по принуда никога не дава добри резултати. Известно е, че високият интелект и креативността вървят ръка за ръка с по-буйно поведение. Когато учителят е неуверен, такива деца демонстрират своя интелект в търсене на предизвикателства. Те получават два пъти повече забележки вместо да култивираме стремежа им към постижения. А постиженията ни карат да се пристрастяваме към тях.

Ако искаме децата ни да успеят, трябва да променим начина, по който се учи. Трябва да ги възпитаваме като победители, да ги подтикваме да мислят и да изразяват мнението си. Да не ги караме да зубрят, а да изграждаме способност да боравят с информация, автономно поведение и да се обучават на предприемачество, а не на зубрачество. Не е ли смисълът на познанието да можеш да си служиш с наученото?

Българското общество не е само във финансова, а и в културна криза. Нуждаем се от модифициране на ценностите и нагласите си, за да можем да изградим истински национален елит, който да ни поведе към промяната.

Необходимо е образование, което да развива самостоятелни, инициативни и предприемчиви личности, а не да изисква послушание и респект.

Промяната може да стане само с правилна държавна политика и отворена българска журналистика, която да поощрява модерните български ценности, стремеж към развитие и иновации.

Референции:

1. Г е н о в, Ю. Защо толкова малко успяваме. С., 2004.
2. Х а д ж и й с к и, И. Оптимистична теория за нашия народ. Т. 2. С., 2008.
3. Х а д ж и й с к и, И. Бит и душевност на нашия народ. Т. 1. С., 2007.
4. Х о ф с т е д е, Х. Култури и организации. Софтуер на ума. С., 2001.